

אורח

בני ימון

2017

והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ כי גרים ותושבים
אתם עמדי (כה, כג). הם הדברים אשר דיברנו. כאן הוא כל ענין השמיטה
והיובל, הסרת בעלות האדם כל כולו, הן בזריעות השדות וקצירותיהן, הן
בעבדים, וכן בכל דיני המקח וממכר, דינים וחוקים בכל התנהגות. התנהגות
של האדם צריכה להתאם עם הריאליות, עם אמיתיות המציאות, איך יהי יכול
אדם למכור ארץ לצמיתות, אחרי שאין צמיתות לאדם.
יש סיפור על הגב"ח מוולוז'ין זצ"ל, שבאו לפניו שני בעלי דברים
מריבים זה עם זה אודות קרקע אחת אשר כל אחד טוען וצווה כי שלו היא,
וכסף עצמו ר' חיים, ומטה אזנו לארץ והיה חושב, ושאלוהו העומדים על העובדא
מה היא, וענה להם, רצייתי לשמוע ולידע מה הקרקע אומרת על זו המריבה,
|| ושמעתיא אומרת: הלא שניכם שלי ועל מה הריב והמצה ?
בגמ' (גיטין סח:) יש מעשה על אשמדאי כשהוליכהו בניהו בן יהודע
ובדרך שמע להתוא גברא דהוה קאמר לאושכפא (אומן של מצעלים) עבד
ליה מסאני לשב שני ואחך, וכששאלו בניהו בן יהודע מ"ט אחיכת?
אמר ליה, הווא שבעה יומי לית ליה, מסאני לשב שנין בעי ? !

1
צ"ל
ש"ל

"כי ימוך אחיך ומכר מאחזתו וקא גאלו הקרב אליו וקאל את ממכר
אחירו" (כה, כה)

2

מעיר האלשיך הקדוש, מדוע הפסוק "כי ימוך אחיך" נאמר בלשון יחיד,
לעומת שאר ציוויי התורה שנאמרו בלשון רבים ?

ומבאר, שהטעם הוא מפני שידעה התורה, שדרך בני אדם שאם יבוא
אליהם בבקשה לעזור לאחד מקרוביהם, כל אחד פוטר את עצמו ומראה
על אחר, שבידו לעזור יותר ממנו, לכן פונה התורה לכל אחד בלשון יחיד,
ואומרת לו "כי ימוך אחיך", החובה עליך להושיע אותו, ואל תעביר חוב
זה לאחר.

ע' להשתדל

באחד ממסעותיו של רבי עקיבא איגר זצ"ל, הזדמן לעיירה שבה התגורר,
אחד מקרוביו. ביקש הגרע"א לילך אל קרובו לבקרו, אך אנשי המקום
שהכירוהו כאיש פשוט והדיוט, לא היתה דעתם נוחה, שגאון הדור יבוא
לבקרו, בטענה שאין הדבר לפי כבודו.

השיבם הגרעק"א, שהנה מצינו שתי פעמים בהן מזהירה התורה בציווי
לא להתעלם, האחת, במצוות השבת אבידה "והתעלמת" (דברים כב, ג),
והשנייה (ישעיהו נב, ז), "ומבשרך לא תתעלם". אך חלוקים המה בדינם,
במצוות השבת אבידה דרשו חז"ל (ב"מ ל, א), "פעמים שאתה מתעלם, כגון
זקן ואינה לפי כבודו", לא כן לגבי "מבשרך לא תתעלם", שם לא מצינו
בחז"ל פטור זה.

16

מסופר על רבי יוסף זונדל מסלנט זצ"ל, שבעירו התגורר עני מרוד, שבתו
הגיעה לפרקה, אך לא היה באפשרותו להשיאה. לאותו עני היה קרוב

11

משיג ידו ומאז כדי גאלתו. ויש לעיין למה הקדים המורה שלא יהיה לו גואל, הול"ל אם השיגה ידו. ואימא בשפמי צדיק (אות ה) על פי דברי החידושי הרי"ם על מאמר מו"ל (ערכין כט, א) אין עבד עברי נוהג אלא

משפחה עשיר וירא שמים, אך הוא התעלם מקרובו העני, ונמנע מלהעניק לו את התמיכה המיוחלת.

כאשר נודע הדבר לרבי זונדל, החליט לפעול בענין. הלך אליו וסיפר לו על מצבו הדחוק של קרובו העני, וביקשו שלא יתעלם ממנו.

אמר לו העשיר, "אותו עני הוא קרוב רחוק שלי, וכמעט אין קשר משפחתי בינינו, אין זה מן הצדק לדרוש ממני לספק לו את כל צרכי החתונה".

שאל אותו רבי זונדל, "האם אתה מתפלל בכל יום?"

"בודאי", השיב העשיר, "וכי כבוד הרב חושד בי שאינני מתפלל?"

אמר לו, "אם כן, אמור נא באזני את תחילת תפילת שמונה עשרה".

נעלב העשיר ואמר, "והרי כל תינוק יודע שהפתיחה לתפלת שמונה עשרה היא, 'ברוך אתה ה' וכו' אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב".

רבי זונדל הפסיקו ושאל, "אמור נא לי, מתי חיו אבותינו אלה?"

השיב לו העשיר, "לפני כמה אלפי שנים".

אמר לו רבי זונדל, "אבותינו חיו לפני כמה אלפי שנים, ולמרות זאת הנך מזכירם שלש פעמים ביום, כדי שמכח אותם קרובים הרחוקים ממך מרחק של אלפי שנה, יעזור לך ה' ויברכך בכל. והנה כשאני בא לבקש ממך עזרה בעבור קרובך החי עמך היום, משיב אתה שהוא קרוב רחוק שלך"!!

נכלם העשיר מדבריו הנוקבים של רבי זונדל, ושלח לקרובו העני את כל זכסף הנחוץ להוצאות החתונה.

הנה עבד שנמכר לעקר משפחת גר הרי נפל לדיעות המהפגנה, הרי הוא כבר צמ"ט שערי קומאה, וכמו שמביא רש"י שהוא סובר שכבר הומרה הרצועה ואין לו עוד תקוה לשוב להיות בן חורין בדרך המורה. ולכן דייקא כאן אמרה מורה שעבודה זרה נקראת עקר, כי יש פעמים שאופף ההלכה של אדם מכוחות הרע הוא בק ע"י שהרע נתמלחה סאתה ולריכה ליעקר, ועי"ל מניל הקצ"ה את בני ישראל, ולכן אמרה מורה שבכל מצב שהוא, יש גאולה ואופן לנצח מן המינר.

ועוד יותר מזה, דבר שסופו ליעקר הרי כבר עכשיו נקרא שהוא נעקר, כי כבר אין לו נחמיות, וכאילו שכבר נעקר, וזאת ללמד שזיכולת האדם להתגבר נגד הרע בכל מצב שהוא, כי הרי כל הרע כולה כעשן תכלה, וכולה סופה ליעקר, וכל דבר שסופו ליעקר הרי הוא עכשיו כאילו נעקר, ויש זיכולת בני ישראל שהם נחמייס ואינם עומדים ליעקר, לנצח על כוחות הרע, ולעולם יש להם כח להתגבר על הרע.

בתיב (כה, טו) ואיש כי לא יהיה לו גואל והשיגה ידו ומאז כדי גאלתו. ויש לעיין למה הקדים המורה שלא יהיה לו גואל, הול"ל אם השיגה ידו. ואימא בשפמי צדיק (אות ה) על פי דברי החידושי הרי"ם על מאמר מו"ל (ערכין כט, א) אין עבד עברי נוהג אלא

זמן שהיוכל נוהג, שטמון כאן יסוד שאין הקצ"ה מביא עבדות לאדם אם לא יהי' לו דרך שיכול לנצח לחירות, וכל הסתר שבה לאדם יש לו כח לנצח ממנו ולהתגבר עליו, כי אין הקצ"ה צא בטרוניא עם צרימיו, וכל נסיון שבה לאדם הרי הכוחות עמונים אליו

להתגבר על הנסיון. ועל פי זה פירש כאן מה דכתיב לא יהיה לו גואל, היינו שאם נראה לו שאין לו דרך לנצח מזרמו, אז המורה אומרת שישיג ידו, כי אף שאבד שדה אחוזה, היינו אחזתו בקדושה, חלקו בארץ ישראל, מכל מקום יש לו דרך לחזור להגיע אליו.

והדברים אמורים בכל צרה שהיא צין צרותיו צין בגשמיות, אם אדם מרגיש בעצמו שטמא כ"כ עד שאין לו גואל, ולבו נשבר בקרבו שאבד ח"ו צ' עולמות, ואינו מואל בעצמו שום דרך ואופן שיהיה זיכולתו לנצח, אזי מצטיח הכחוש והשיגה ידו, כי ידו פשוטה לקבל שנים. אך העיקר הוא שיכיר האדם את מצבו שאין לו גואל, ואז ידע שכבר צא הישועה ע"י אמונה ודאית שישיג ידו.

בתיב (כה, מז-מח) וכי תשיג יד גר ומושב עמך ומך אחיך עמו ונמכר לגר תושב עמך או לעקר משפחת גר, אחרי נמכר גאלה תהיה לו אחד מאחיו יגאלנו. הפסוק איירי צנמכר לע"ז כמו שמביא רש"י בשם חז"ל, ותוס' (קדושין כ, א ד"ה לעקר) כתבו למה ע"ז נקרא בשם עקר, כי סופו ליעקר, היינו שהקצ"ה יעקור כל הע"ז. ויש להעיר למה דייקא כאן נקרא ע"ז על שם שסופו ליעקר, ולא בכל מקום שזוכר צמורה ע"ז.

(2)

מלוח בריבית אינו קם לתחית המתים

"אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך וחי אחיך עמך: את כסף לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך" (כה, לו-לז)

הקשה בספר "עוד יוסף חי" לכאורה יש כאן כפל לשון בפסוקים, מדוע?

אלא ביאר עפ"י מעשה שהיה בעיר פוזנא. אחד מעשירי היהודים הלך לעולמו והיה ידוע שמלווה בריבית, סירבו אנשי חברא קדישא לקברו בבית הקברות, עד שישלמו יורשיו סכום גדול מאוד עבור חלקת הקבר, בני המשפחה נתמלאו זעם על אנשי החברא קדישא ומיהרו לספר הדבר לשלטונות המדינה, קרא הנסיך לרבה של פוזנא רבי עקיבא איגר, ונזף בו קשות על הסכום המופרז שדורשים אנשי החברא קדישא.

5
אזכור
המשפט

ענה לו רבי עקיבא איגר, על פי המסורת היהודית המלווה בריבית אינו קם לתחית המתים, והנה האדם הזה הגיע עושרו הרב ע"י ריבית, ולפיכך לא יזכה לקום לתחית המתים, והנה כאשר נפטר אדם מישראל, נדרש מבני משפחתו לשלם על חלקת הקבר סכום מועט, שכן עתידה קרקע זו לחזור לרשותנו, מה שאין כן האדם שהלווה בריבית - לא תחזור הקרקע לרשותנו, ונמצא שהקרקע נמכרת לו לצמיתות. ועליו לשלם ממון רב עבור קברו. שמע המושל וקיבל את ומקור דבריו נמצא ב"ילקוט שמעוני" (יחזקאל שעה) כאשר החיה יחזקאל את העצמות בבקעת דורא, כמו משם ששים רבוא על רגליהם חוץ מאיש אחד, אמר יחזקאל רבון העולמים מה טיבו של זה האיש, א"ל בנשך נתן וברבית לקח וחי? חיה לא יחיה.

4
6

ובזה מבאר את הפסוקים "אל תקח מאתו נשך ותרבית" (הטעם: א) "ויראת מאלוקיך" - צריך אתה לירא מצווי ה'. (ב) "וחי אחיך עמך" - כדי שתקום עם אחיך בתחית המתים ולא תשאר בקבר לעולמי עד. (ג) מוסיפה התורה עוד תועלת "כסף לא תתן לו בנשך" - כדי ש"במרבית לא תתן אכלך" - אכלך מלשון קבר, (כמו שכתוב "ואכלה אתכם ארץ איבכם" בחקתי כ"ו. ונקרא הקבר מלשון אוכל שהוא אוכל בשר האדם הטמון בו). כלומר אל תלווה בריבית, כדי שלא תצטרך לשלם בעבור אכלך - הקבר, במרבית - הרבה כסף.

2

ביאר החיד"א ("פני דוד") הטעם דמלוח בריבית אינו קם בתחית המתים, כי שתי כוחות של הסטרא אתרא הם סמא"ל ולילית שהם בגימטריא רבי"ת (עם הכולל), כשאדם מלוח ברבית נותן להם כוח. ונחשב כמבטל כל המצוות, דתרי"ב יחד עם עוון רבית שווה תרי"ג.

26

אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם, ונתתי גשמיכם בעתם וגו', ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצוות האלה וגו' (כו, ג-יד).

בספרא, אם בחוקותי תלכו מלמד שהמקום מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה, וכן הוא אימר לו עמי שומע לי ישראל כדרכי יחלבו וגו', ואומר לו הקשבת למצותי וגו', וכן הוא אימר מי יתן והיה לבבם זה ליראה אותי וגו', מלמד שהמקום מתאוה שיהיו עמלים בתורה.

6
כאכ יואל

עוד שם, והובא גם ברש"י, אם בחוקותי תלכו יכול אלו המצוות, כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם הרי המצוות אמורות, הא מה אני מקיים אם בחוקותי תלכו להיות עמלים בתורה, וכן הוא אומר ואם לא תשמעו לי, יכול אלו המצוות, וכשהוא אומר ולא תעשו את כל המצוות האלה, הרי המצוות אמורות, איך למה נאמר אם לא תשמעו לי, אם לא תשמעו למדרש חכמים, (ברש"י הגירסא: לדעת מדרש חכמים), יכול למה שכתוב בתורה, כשהוא אומר ולא תעשו את כל המצוות האלה הרי מה שכתוב בתורה אמור, הא מה אני מקיים אם לא תשמעו, למדרש חכמים.

6

3

pe (7)

שהיא עמיק, כדאמרינן בסנהדרין במחשכים
 הושבני כמתי עולם זו הש"ס של בבל. ולא
 קבלו ישראל את התורה עד שכפה עליהם
 הקב"ה את ההר כגיגית שנאמר ויציבו בתח"י
 תית ההר ואמר רב דימי בר חמא אמר להם
 הקב"ה לישראל אם אתם מקבלים את התורה
 מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, ואם תאמר
 על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר והלא
 משעה שאמר להן מקבלין אתם את התורה ענו
 פולם ואמרו נעשה ונשמע, מפני שאין בה יגיעה
 וצער והיא מעט, אלא אמר להן על התורה
 שבעל פה שיש בה דקדוקי מצוות קלות
 הזמירות והיא עזה כמות וקשה כשאל קנאתה,
 לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב הקב"ה
 בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו שנאמר וכו',
 ללמדך שכל מי שאוהב עושר ותענוג אינו יכול
 ללמוד תורה שבעל פה, לפי שיש בה צער
 גדול ונדוד שינה ויש מבלה ומגבל עצמו עליה,
 לפיכך מתן שכרה לעוה"ב שנאמר העם ההולכים
 בחושך ראו אור גדול, אור גדול אור שנברא
 ביום ראשון שנגזר הקב"ה לעמלי תורה שבעל
 פה ביום ובלילה שבזכותן העולם עומד, שנאמר
 (ירמ"ג ל"ג) כה אמר ה' אם לא בריתי יומם
 ולילה חוקת שמים וארץ לא שמתי איזה היא
 ברית שנוהג ביום ובלילה זו תלמוד וכו', ע"כ
 מדברי המדרש.

מבואר מכאן שעל התורה שבכתב שהיא מעט
 ורק כללות, ואין בלימודה כל כך יגיעה וצער,
 על זה אמרו וצנו תיכף כל אשר דבר ה' נעשה
 ונשמע, וקבלוה ברצון גמור, אבל על התורה
 שבעל פה שהיא הרבה ויש בה פרטות, ויש
 בלימודה צער גדול ויגיעה רבה לעיני ולדקדק
 כלל אות ואות ובכל פרט ופרט בעמל רב כדי
 לבאר את מצותיה ואזהרותיה לאמיתותן, על
 דבר זה היו מסרבין עד שכפה עליהם את
 ההר וכו', ובעל כרחם הצריכוה לקבלה.

והנה מתו הגדר של תורה שבכתב שהסכימו
 לקבלה, ועל תורה שבע"פ שהוכרחו לכפיה,
 אי אפשר לומר דמה שאמרו כל אשר דבר ה'
 נעשה ונשמע היתה כוונתם רק על התורה
 שבכתב כמו שהיא כתובה עכשיו לפנינו ולא
 יותר, כי ראשית הרי בשעה שענו ואמרו כל
 אשר דבר ה' נעשה ונשמע עדיין לא ידעו כלל
 מה שכתוב או מה שיכתבו בה, ועוד, כיון
 שבתורה הכתובה לפנינו אינו מבואר בה כל
 המצוות כהלכתם בכל פרטיהם, כגון במצות
 תפילין שנאמר והיה לאות על ירך ולטטפות
 בין עיניך ואינו מבואר ממה יהי האות של
 התפילין, הן בענין הפרשיות והבתים, והן
 בסדר ומקום הנחתן, וכן במצוה שנאמר בה

מבואר מדבריהם וז"ל שנקטנו המצוות
 שישראל יהיו דוקא עמלים בתורה ורצונו
 יתברך הוא לא רק בלימוד התורה ובמעשה וקיום
 המצוות, אלא גם שיהיו יגיעים ועמלים בתורה,
 והתנאי הראשון בהברכות והקללות אם ישראל
 יקיימו את התורה או יעברו עליה, היה בעיקר
 על ענין זה אם יהיו עמלים בתורה או לא יהיו
 עמלים בה, ויש להבין בזה מה שבראש וראשון
 התחילה התורה בתנאי להיות עמלים בתורה,
 שזה באמת דבר קשה, ולכאורה היה שייך יותר
 להתחיל מדבר הקל יותר לקיימו, כגון עצם
 לימוד התורה, ואח"כ בענין עמלה של תורה,
 והנה בגמרא שבת (דף פ"ח א') אמרו,
 ויציבו בתחתית ההר, מלמד שכפה הקב"ה
 עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם
 מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא
 קבורתכם וכו', ובתוספות שם הקשו דהא כבר

הקדימו נעשה לנשמע, ותירצו שמא יהיו חוזרים
 כשיראו האש הגדולה שיצתה נשמתן, ע"כ.
 אולם ידועים דברי המדרש הנהומא בענין
 זה, שביאר הדברים באופן אחר, והאריך שם
 (בפרשת נח) בדברים ערבים ומתוקים וזה
 לשונו: יתברך שמו של הקדוש ברוך הוא
 שבחר בישראל משבעים אומות כמ"ש כי חלק
 הן עמו יעקב חבל נחלתו, ונתן לנו את התורה
 לכתב ברמו צפונות וסתומות, ופרשום בתורה
 שבעל פה וגלה אותה לישראל, ולא עוד אלא
 שתורה שבכתב כללות ותורה שבעל פה פרטות,
 תורה שבעל פה הרבה ותורה שבכתב מעט,
 ועל שבעל פה נאמר (איוב י"א) ארוכה מארץ
 חמדה ורחבה מני ים, וכתוב (שם כ"ח) ולא
 המצא בארץ החיים וכי בארץ המתים תמצא,
 אלא שלא תמצא תורה שבעל פה אצל מי
 שיבקש עונג העולם האהו וכבוד וגדולה בעולם
 הזה, אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר
 (במדבר י"ח) זאת התורה אדם כי ימות באוהל,
 וכך דרכה של תורה פת במלה תאכל ומים
 במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער
 תחיה ובתורה אתה עמל, לפי שלא כרת
 הקב"ה ברית עם ישראל אלא על התורה שבעל
 פה, שנאמר (שמות ל"ד) כי על פי הדברים
 האלה כרתי אתך ברית, ואמרו חז"ל לא כתב
 הקב"ה בתורה למען הדברים האלה וכו', אלא
 "על פי הדברים", וזו היא תורה שבעל פה
 שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול שהיא
 משולה לחושך, שנאמר (ישעי' ס') העם ההולכים
 בחושך ראו אור גדול, אלו בעלי התלמוד שראו
 אור גדול שהקב"ה מאיר עיניהם באיסור והיתר
 בטמא ובטהור, ולעתיד לבוא ואוהביו כצאת
 השמש בגבורתו, [וכע"ז] אמרו בגמרא סנהדרין
 דף כ"ד א', במחשכים הושיבני כמתי עולם,
 (איכה ג'), זה תלמודה של בבל, וכתב רש"י
 בחגיגה, (דף י' א'), בר"ה אפילו: לש"ס בבלי

(4)

(תהלים ל"ג) ציון רשע לצדיק ומבקש להמיתו
 ואמרו שם אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית
 המדרש. אם אבן הוא נימוח ואם כרזל הוא
 מתפוצץ שנאמר (ירמ' כ"ג) הלא כה דברי
 כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע. אם אבן הוא
 נימוח שנאמר (ישעי' נ"ה) דעי כל צמא לכו
 למים. ואמר אבנים שחוק מים. ואמרו שם עוד.
 אמר להם הקב"ה לישראל בני בראתי יצר הרע
 ובראתי לו תורה תבלין. ואם אתם עוסקים
 בתורה אין אתם נמסרים בידו וכו'. ואם אין
 אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו וכו'.
 וידועים דברי המסילת ישירים בזה זה
 לשונו: כי הבורא ית"ש שברא יצר הרע באדם
 הוא שברא התורה תבלין לו כו'. והנה פשוט
 הוא שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה
 זו. אי אפשר בשום פנים שירפא האדם מאת
 המכה בלתי זאת הרפואה. ומי שיחשוב לינצל
 וזלזלה אינו אלא טועה וכו'. כי הנה היצה"ר
 באמת חזק הוא באדם מאד ומבלי ידיעתו של
 האדם הולך הוא ומתגבר בו ושלט עליה. ואם
 יעשה כל התחבולות שבעולם ולא יקח הרפואה
 שנבראת לו שהיא התורה. לא ידע ולא ירגיש
 בתגבורת תליו וכו'. כי אין מי שמכיר בחולי
 היצה"ר ובכוחו המוטבע בו אלא בוראו שבראו.
 והוא הזהירנו שהרפואה לו היא התורה. עיי"ש
 באורך דבריו הנלהבים. ולכן כמו שזה השונא
 מתגבר תמיד על האדם להחסיאו, כמו כן צריך
 האדם לעומתו לאזור עוז ואומץ להתגבר נגדו
 תמיד בחיזוק התורה. וכמו שהיצר מתחדש
 עליו בכל יום וממציא תחבולות חדשות להכשילו
 ולהפילו. כן צריך האדם לעומתו לחדש חדושים
 ציצים ופרחים בתורה. זה לעומת זה. ורק אז
 יוכל לעמוד במלחמה הזאת כנגד היצר לכבשו
 ולגצחו. ודבר זה הוא אפשרי רק ע"י העמל
 והיגיעה בתורה שהיא ההתגברות וההתחדשות
 התמידית. כנגד היצר המתגבר ומתחדש עליו

בכל יום. ... הוא הידוע שאי אפשר לעמוד נגדו
 אלא דוקא ע"י העמל והיגיעה שבתורה שבעל
 פה. ולכן היה זה לטובתם של ישראל שהכריח
 אותם ע"י כפיית ההר כניגית לקבל עליהם
 התורה שבעל פה לטוב להם כל הימים.

והנה אמרו בגמרא (גיטין ס' ב). אמר
 ר' יוחנן לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל
 אלא בשביל דברים שבעל פה. שנאמר כי על
 פני הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל.
 ופן הוא במדרש נחומא הגליל. ולפי המבואר
 לעיל דעיקר תורה שבעל פה הוא העמל והיגיעה.
 לכן כאן בפרשה זו כשהכניס הקב"ה את ישראל
 בברית כמו שאמר בסוף הענין: אלה החוקים
 והמשפטים והתורות אשר נתן ה' בינו ובין
 בני ישראל בהר סיני ביד משה (כ"ו מ"ז). וכן
 בפרשת תבוא (דברים ס"ח ס"ט) אלה דברי
 הברית אשר צוה ה' לכרות את בני ישראל

וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך. ולא מסורש
 בה אם לכתוב על מזוזת הבית ממש או על
 תקלה. וכן אינו פרשיות. וסדר ומקום קביעותן.
 וכן בשופר יום תרועה יהי לכם. ואינו מסורש
 במה תהי' התרועה. וכמה תרועות וכו'. וכן
 פרי עץ הדור. אינו מין הוא. או כסוכות תשבו
 שבעת ימים. ממה איך תהי' הסוכה. ושיעורה
 ודיני המחיצות והסכך. וכן בכל מצוה ומצוה.
 ואיכ' הלא אי אפשר לקבל התורה שבכתב כמו
 שהיא לפנינו. בלי ביאוריה ופרטי הדינים ע"י
 התורה שבעל פה.

ומוכרה מזה. דכוונתם במה שהסכימו לקבל
 רק התורה שבכתב ולא התורה שבעל פה. היתה.
 שכל התורה במצוותיה ואזהרותיה תהינה
 מפורשות ומבוארות הכל בכתב מיד ה'. ולא
 שתהא התורה כתובה רק ברמו ובכללות. ושיתו
 צריכים יגיעה ועמל רב ע"י התורה שבעל פה
 ע"י המדות שהתורה נדרשת בהן. להבין על
 ידה מה שכתוב בה ולהציא ממנה פרטי הדינים
 שבכל מצוה ומצוה. וגם שמתוך זה יהיו תמיד
 במורא ופחד פן ישלול בהלכה ויטעו בהוראה
 מחסרון הדקדוק בה.

אלם הקב"ה רצה דוקא שהתורה תהיה
 כתובה במצוותיה רק ברמו ובכללות. ואפילו
 נופי תורה יהיו כהררים התלוין בשערה.
 צפונים ומסוגנים בה. [וכמו"ש כלשון הזה
 במשנה הגיגה י' א': היתר נדרים פורחין באויר
 ואין להם על מה שיסמוכו. הלכות שבת תגינות
 והמעילות הרי הם כהררים התלוין בשערה
 שהן מקרא מועט והלכות מרובות. ופירש"י:
 היתר נדרים וכו'. שהחכם מתיר את הנדר. מעט
 רמו יש במקרא ואין להם על מה לסמוך אלא
 שכן מסוד להכמים בתורה שבע"פ. הלכות
 שבת וכו'. יש בהן הלכות שהן תלויות ברמו

מקרא מועט כהררין התלוין בשערות ראש.
 ע"כ. ועיין בגמרא שם סמך להיתר נדרים].
 ורק ע"י הקבלה בעל פה. וכן ע"י הכללים
 והמדות שנמסרו למשה בפיני בעל פה לידרש
 התורה. ע"י יבינו וישכילו. אחרי רוב העמל
 והיגיעה. את האמת לאמיתה של תורה כדת
 וכהלכה כנתינתן מסיני. וע"ז היתה הכפי' עליהם
 על תורה שבע"פ. היינו שגופי התורה המצוה
 יבוארו ויבדירו להם דוקא ע"פ התורה המסורה
 הנקינת רק ע"י היגיעה והעמל.

הטעם בזה שרצה הקב"ה בהיגיעה והעמל
 בתורה דוקא. הוא משום שרק עמל התורה
 ויגיעתה הם בלי המלחמה והזין כנגד היצר הרע
 הנטוע בלב האדם מיום הולדה. ושמתגבר
 ומתחדש עליו ברוב תחבולותיו בכל יום כמו
 שאמרו בגמרא (קידושין ל' ב'). ושעל זה נאמר

(3)

והיגיע נמצא דשני אלו הענינים שהם אחד, היינו לדעת מדרש חכמים, ועמל התורה, נכללו במה שאמר אם "בחוקותי" תלכו וע"י זה — ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם, היינו קיום כל התורה כולה העשין והלאוין, וכמבואר לעיל דעמל ויגיעת התורה הם התבלין וכלי הזיין נגד היצר, ורק על ידה יוכלו לבוא לידי קיום כל התורה והמצוות, אולם, ואם לא תשמעו לי להיות עמלים בתורה ולדעת מדרש חכמים, או לפתח חסאת רובין ויפלו ברשות היצר מדחי אל דחי להיות מאס באחרים העושים, שע"י נאמר ואם בחוקותי תמאסו, ולהיות שונא את החכמים, ומונע אחרים מעשות ועד כדי כפירה בעיקר ח"ו, (כמו שפירש"י כ"ז מהספרא), כי בהיותם חסדים עמל התורה שהוא התבלין היחידי נגד היצר, ממילא עלולים ח"ו ליפול ברשות היצר באין מעצור.

זה הענין המבואר, מה שעמדנו ע"י בריש דברינו דלמה התחיל בראש וראשון בהתנאי הזה להיות עמלים בתורה שהוא דבר קשה עד למאוד, ולא התחיל מדבר הקל יותר לקיימו, כגון עצם לימוד התורה, ואח"כ בענין עמלה של תורה, אלא, משום שכאן הכנים הקב"ה את ישראל בברית, כמו שנאמר בסוף הענין, ובפ' תבוא: "מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב" וכו', ולא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על תורה שבעל פה (כנ"ל מהגמ' גיטין ס') לעיקר הענין בתורה שבעל פה הוא העמל והיגיעה להשיג את פרטי ודיני כל המצוות על בודיים, ושזה הוא התבלין והכלי הזיין היחידי נגד היצר הרע המתגבר ומתחדש עליו בכל יום. — לכן התחיל בענין זה של עמל התורה, שהוא היסוד לסיום כל המצוות כולן.

ונכלל כל זה במה שאמר אם "בחוקותי" תלכו,

בחורב", היה התנאי הראשון שיהיו עמלים בתורה, והעמל בתורה הוא בעיקר בתורה שבעל פה, כמ"ש בתנחומא הנ"ל, ולכן התחיל ואמר, אם בחוקותי תלכו, ופירשו בזה חז"ל דא"א לומר הכוונה על קיום המצוות, דבמה שנאמר ואת מצוותי תשמרו הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים אם בחוקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה, וכן בהצד השני במה שאמר ואם לא תשמעו לי פירשו ג"כ דא"א לומר שהוא על קיום המצוות, דע"י נאמר כבר ולא תעשו את כל המצוות, וע"כ דהכוונה ג"כ אם לא תשמעו לי להיות עמלים בתורה, וזהו שאמרו עוד שם בספרא הנ"ל אם לא תשמעו לי "למדרש חכמים", יכול למה "שכתוב" בתורה, כשהוא אומר ולא תעשו את כל המצוות האלה הרי מה שכתוב בתורה אמור, הא מה אני מקיים אם לא תשמעו, למדרש חכמים, ע"כ, פירשו בזה שני כוונות במ"ש אם לא תשמעו לי, היינו לא תשמעו לי להיות עמלים בתורה, וכן אם לא תשמעו לי למדרש חכמים, ומשום דשניהם ענין אחד הוא, דהרוצה לשמוע ולקבל מדרש חכמים מוכרח הוא לקבל עליו עמלה של תורה ובלעדה לא יבין וישכיל בתורה שבע"פ ובמדרש חכמים, ומי שאינו מקבל עליו עול עמלה של תורה ממילא בא לעזוב את מדרש החכמים שהיא התורה שבע"פ שאינה נקנית כ"א ביגיעה ועמל התורה.

ונכלל ענין זה במה שאמר אם "בחוקותי" תלכו דהכוונה על חוקי וכללי התורה והמדות שהתורה נדרשת בהן, היינו שיהיו יגיעים בעיון התורה להשיג החוקים והכללים והמדות שהתורה נדרשת בהן, ולהוציא ע"י הכללים והחוקים האלה הלכות התורה, (וכמו שפ"י הרב מלבי"ר

(ט) ופניתו אליכם. שיהא רצוני דבק בכם. וידוע כי זה תכלית השכל, כי רצון הש"י הוא חיי העולם הבא, וכענין שכתוב: כי רגע באפו חיים ברצונו¹⁸. וגם זה מרמזי התורה שבה ענינים שהם הבטחה לעתיד, ועל כן תמצא בפרשה זו יעודים גופניים ושכליים, כי מה שאמר: והתהלכתי בתוכם¹⁹, אין להבין אותו יעודי הגוף אלא יעודי הנפש לעולם הבא, וכענין שכתוב: מתהלך בגן²⁰, ודרשו רז"ל מפסוק זה, והתהלכתי בתוכם, אמר²¹: עתיד הקב"ה לטייל עם הצדיקים בגן עדן וכבודו ביניהם²². המשיל השגת התענוג אשר לנפשות למחול שהוא עגול, כי העגול אין לו תחלה וסוף, וכן אותו תענוג אין לו סוף ותכלית, ולפי שהעגול סובב תמיד הנקודה והנקודה באמצע, לכך אמר, וכבודו ביניהם, וכן הזכיר בכאן בתוכם, כי המשיל את ישראל למחול ועצמו לנקודה, ואחר שאמר: והתהלכתי בתוכם, אמר: והייתי לכם לאלהים²³, והוא מה שאמרו²⁴: וכל אחד ואחד מראה לו באצבעו, שנאמר: הנה אלהינו זה²⁴, והוא משל לקרוב הידיעה וההשגה כמי שיש לו ידיעה בחברו, והוא מבחין אותו ומכירו בכבודו, ואין להבין לשון זה ממש כדבר הצומד לפני האדם, אבל הוא כענין שנאמר: כי זה משה האיש²⁶, שכבר היתה להם ידיעה בו ולא היה עומד עמהם, ונתבאר בכאן שכר עולם הנשמות, וערב אותו הכתוב בכלל היעודים הגופניים, וסמך על שכלו של משכיל שיבינהו מתוכם, ולרוב מעלת העולם הזאת לא תזכיר התורה בשום מקום ענינו מפורש, כי הוא נעלם ועמוק מהשגת היחידים בעוד שהם מחומרים, ואפילו הנביאים לא נתבאו עליו, וכן דרשו רז"ל²⁵: כל הנביאים כולם לא נתבאו אלא לימות המשיח, אבל לעולם הבא: עין לא ראתה אלהים וזולתך²⁷, בארו בכאן רוב עומקו והעלמתו שאפילו הנביאים לא נתבאו עליו, והנה כל הפרשה הזאת בין ביעודים גופניים בין ביעודים שכליים הבטחה עתידה היא כי מעולם לא נתקיימה אבל תתקיים בזמן השלמות*.

b
v
e
pe

16

21

26

31

15
א"ה

6

זכרתי את בריתי יעקב וגו'. מה שהזכיר האבות למפרע, לפי שבכל דור ודור אוכלין ישראל מן זכות האבות על כן הזכירם למפרע בדרך לא זו אף זו, דרך משל מי שיש לו ג' כיסים של מעות בכל אחד מאה זהובים ומתחיל לפור מן כיס אחד בר"ח ניסן, ומן השני בחודש אייר, ומן השלישי בסיון, פשיטא שימצא תמיד בכיס המאוחר יותר מבכיס המוקדם שכבר פזר ממנו ימים רבים, על כן אמר לא זו זכות יעקב המאוחר פשיטא שעדיין לא נאכל כל זכותו כי קרוב הוא, אלא אף בריתי יצחק שקדם ליעקב וזה ימים רבים לישראל שאוכלין מזכותו כי גם זרעו מיד ותיכף התחילו לאכול מזכותו סלקא דעתך אמינא שכבר נאכל תלמוד לומר ואף את בריתי יצחק, ולא זו יצחק אלא אפילו ברית אברהם שהוא ישן גושן מאד סלקא דעתך אמינא שכבר נאכל קא משמע לן ואף את בריתי אברהם שזכותו שמור לכל דור ודור.

זכרתי את בריתי יעקב וגו'. עיין משיכ רש"י למה נמנו אהורנית וכר'. ולפע"ד י"ל עוד דהוי בדרך לא זו אף זו, כלומר לא מיבעיא זכות יעקב ודאי אזכור לכם, שזכותו שייך רק לכם שהרי לא היה לו זרע אחר זולתכם, אלא אף את בריתי יצחק, שהיה לו עוד בן עשו הזרעו, מ"מ לא אזכור את בריתי אתו רק לכם. ולא מיבעיא ברית יצחק אלא אף את ברית אברהם שהיה לו בן ישמעאל ובני קטורה, וגם זכות בנו יצחק יש להתחלק לשנים ליעקב ועשו, מ"מ לא אזכור רק לכם.

גדול בלבב ישראל. ולכן (שמות א, יב) "ויקוצו מפני בני ישראל" — שהיו נחשבים בעיניהם קנוצים (סוטה יא, א) — שכמו שהקוצ אינו נסבד ועושה שרשים בשאר גטעים ואילנות כן היו נחשבים ישראל שלא דימו את עצמם למצרים והיו נפרדים בתכונותיהם ובהרגשתם, עד כי היו בעיני המצרי כקוצ יי. וזוהי למדו גדולי האומה — ובכאשם עורא ואנשי כנסת הגבלה. — סגדרו וסייגו האומה ביי"ח דבר, להיבדל מן הגויים בכל דרכיהם, שדעו ישראל כי הוא אכסנאי וגר בארץ נכריה, והוא כשתילי זיתים שאינו מתערב עם הרכבה אחרת. ולכן אמרו בירושלמי שאפילו אליהו אינו יכול לבטל, פירוש כל זמן שלא בא הגואל ויפסק שעבוד מלכותו, אפילו בא המבשר ואמר כי תיכף יבא, לא יבטלו, שהם הם הדברים המקיימים להאומה בגולה, ומזכירים אותו שהוא ישראל והוא בארץ לא לו.

13
תסתה 6
11
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36

כן, מד ואף גם זאת כהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא נעלתים לכלותם להפר בריתי אתם כי אני ה' אל-לקיחהם. הענין הוא, שנתבונן קצת בדרכי ההשגחה העליונה קצת מה שיוכל להבין, וזה, כי כאשר גורה החכמה העליונה אשר ישראל יתגודדו בארצות, שנים רבות מאוד מאוד, עד זמן אשר תקקה המטרה הא-לקית, אשר לבא לפומא לא גליא, תשבח אופנים ותחבולות אשר ישראל נמקימו לגוי ולא יתבוללו בעמים. והעירה על זה ונדול האומה לשנות בזה דברים סיגנים, אשר האומה תתקיים בשאון גלי הים ולא תטבע במצולות הסער השוטף ברוח אמיץ וכביר. והנה הראשון המורה דרך ומלמד ראשי האומה הוא אבינו הוקן יעקב, אשר ראה את אשר יקרה אותנו באחרית הימים, תשב אכר אם יהיה שבעים איש בגוי חזק ואמיץ כמצרים מלפנים, הלא יתבוללו ויתבטלו אחד ברבבות רבבה, חשב תחבולה ועצה, אשר בניו יהיו מצויינים שם בבגדיהם ובשמותם. ולכן היו ישראל לגוי בפני עצמו. ואם היה יעקב, אבי כל שבטי ישראל, קבור שם, הלא היו מתיאשים מארץ כנען והיו משתקעים במצרים ומחטיבים אותה לארץ מולדתם, והיה בטל יעוד האלקי עליהם, כי לא יהיה זרע אברהם רק חלק אחד מעם מצרים. לכן צוה בכל עזו לקבור אותו בארץ כנען (בראשית מז, כט—לא), וידעו כי אבות האומה יימסה הוא בארץ כנען [שכאשר ידעו מעלתו, היו משתוקקים לקבורו וחטבוהו כאשר הוא למזבח, כמו שאמרו מה מזבח מכפר וכו'. ועיין במדרש שלא יעשו אותו עבודה זרה, יעויין שם י]. ובוה נקבע בנפש בניו קישור טבעי להשתוקק אל ארץ אבותיהם ולחשוב עצמם כגרים.

31
32
33
34
35
36

7

יִתְגַּדְרוּ הַאֲחֵרֹנִים יוֹסִיפוּ אוֹמֵץ, כַּאֲשֶׁר עֵינֵינוּ
 רְאוּת בְּכָל דּוֹר ¹⁶. לֹא כֵן הָיְתָה הַאֲ-לוֹקֵי הַנִּיתָן
 מִן הַשָּׁמַיִם, וּמִקּוּרוֹ לֹא עַל אֶרֶץ חוּצָב. הֲלֹא
 אִם הָיָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִלְּפָנִים, הֲלֹא הָיָה לָהֶם
 לַהֲתַגְדֵּר בְּתִיקוֹן הָאוֹמָה כָּל אֶחָד לְפִי דוֹרוֹ —
 בֵּית דִּין הַגְּדוֹל הָיָה יָכוֹל לִבְטֹל אֶת דְּבָרֵי בֵּית
 דִּין הַקּוֹדֵם. וְזֶה שֶׁנִּדְרַשׁ בִּי"ג מִידוּת, אִף בֵּית
 דִּין קָטָן הָיָה יָכוֹל לַהֲרֹאֹת אוֹפֵן הַיִּשָּׁר בְּעֵינֵיהֶם.
 וְרָאָה בַּיּוֹם הַכִּיּוֹפֵרִים לְעֵנִין שְׁעוּרִים מִה שֶׁאִמְרוּ,
 שְׁבִדְנֵי נַפְשוֹת הוּא כָּל אֶחָד כְּפִי הַסֵּכֶם חֲכָמֵי
 דוֹרוֹ אִיזָה שְׁעוֹר קְצוֹב, יְעוּיִן שֶׁם ¹⁷. וּמִלְּבַד
 זֶה הָיָה תְּמִיד הוֹפְעָה אֶל-לִקְיַת רוֹחֲנִית, מִלְּבַד
 מִקְדָּשׁ רֵאשׁוֹן, שֶׁשָּׂרָה עֲלֵיהֶם הַרוּחַ, וְהָיוּ נְבִיאִים
 וּבְנֵי נְבִיאִים, וְאִסִּיפֹת בְּעֲלֵי חֲכָמָה וְהִטְהַרְהָה
 הַמוֹכְרִים לָזֶה, כַּאֲשֶׁר כָּתַב הַרְמַב"ם בְּהַלְכוּת
 יְסוּדֵי הַתּוֹרָה ¹⁸, וְהָיָה אוֹרִים וְתוֹמִים ¹⁹. אִף

1
2
3
4
5
6
7
8

יִתְגַּדְרוּ הַאֲחֵרֹנִים יוֹסִיפוּ אוֹמֵץ, כַּאֲשֶׁר עֵינֵינוּ
 רְאוּת בְּכָל דּוֹר ¹⁶. לֹא כֵן הָיְתָה הַאֲ-לוֹקֵי הַנִּיתָן
 מִן הַשָּׁמַיִם, וּמִקּוּרוֹ לֹא עַל אֶרֶץ חוּצָב. הֲלֹא
 אִם הָיָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִלְּפָנִים, הֲלֹא הָיָה לָהֶם
 לַהֲתַגְדֵּר בְּתִיקוֹן הָאוֹמָה כָּל אֶחָד לְפִי דוֹרוֹ —
 בֵּית דִּין הַגְּדוֹל הָיָה יָכוֹל לִבְטֹל אֶת דְּבָרֵי בֵּית
 דִּין הַקּוֹדֵם. וְזֶה שֶׁנִּדְרַשׁ בִּי"ג מִידוּת, אִף בֵּית
 דִּין קָטָן הָיָה יָכוֹל לַהֲרֹאֹת אוֹפֵן הַיִּשָּׁר בְּעֵינֵיהֶם.
 וְרָאָה בַּיּוֹם הַכִּיּוֹפֵרִים לְעֵנִין שְׁעוּרִים מִה שֶׁאִמְרוּ,
 שְׁבִדְנֵי נַפְשוֹת הוּא כָּל אֶחָד כְּפִי הַסֵּכֶם חֲכָמֵי
 דוֹרוֹ אִיזָה שְׁעוֹר קְצוֹב, יְעוּיִן שֶׁם ¹⁷. וּמִלְּבַד
 זֶה הָיָה תְּמִיד הוֹפְעָה אֶל-לִקְיַת רוֹחֲנִית, מִלְּבַד
 מִקְדָּשׁ רֵאשׁוֹן, שֶׁשָּׂרָה עֲלֵיהֶם הַרוּחַ, וְהָיוּ נְבִיאִים
 וּבְנֵי נְבִיאִים, וְאִסִּיפֹת בְּעֲלֵי חֲכָמָה וְהִטְהַרְהָה
 הַמוֹכְרִים לָזֶה, כַּאֲשֶׁר כָּתַב הַרְמַב"ם בְּהַלְכוּת
 יְסוּדֵי הַתּוֹרָה ¹⁸, וְהָיָה אוֹרִים וְתוֹמִים ¹⁹. אִף

9
10
11
12
13
14
15

בְּמִקְדָּשׁ שְׁנֵי אִמְרוּ שֶׁשֶׁם שׁוֹאֲבִים רוּחַ הַקּוֹדֵשׁ ²⁰,
 וְהָיָה גְלוּי אוֹר אֶל-קֵי תְּמִיד חוֹפֵף, אֲשֶׁר לֹא
 יִדְעוּ הַדּוֹר מִלְּפָנִים. וּמִהַהֲנַחְגָּה שֶׁל הָאוֹמָה
 בְּעֵינֵי הַתּוֹמִים, כַּאֲשֶׁר הָיָה הַמִּשְׁפָּט מִסּוֹר לָהֶם
 לְדוֹן לַהֲוֹרָתָה שְׁעָה, שֶׁהִשְׁעָה הָיָה צְרִיכָה לָכֵן ²¹.
 לֹא כֵן בְּגוֹלָה, שֶׁנִּתְמַעַט הַקִּיּוּבֹץ וְהָאִסִּיפָה
 בְּלִימּוֹד הַתּוֹרָה, שֶׁמִּטְעַם זֶה אֵין רְשׁוּת לְשׁוֹם
 הַיָּת דִּין לְחַדֵּשׁ דְּבָר ²², כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַרְמַב"ם
 שֶׁהִקְדַּמְתוֹ לְסַפֵּר מִשְׁנֵה תּוֹרָה, וְאֵין שׁוֹם תּוֹרָה
 וְנִבְיָא ²³, וּמַחֲצִיפָה שֶׁל בְּרוֹל מִפְּסַקֵּת בֵּין יִשְׂרָאֵל
 לְאֲבֵיהֶם שֶׁבִשְׁמַיִם ²⁴. כִּי הָיָה דְרַכָּה שֶׁל הָאוֹמָה,
 שֶׁבְּאֲשֶׁר יִכְנָסוּ לְאֶרֶץ נְכַרִּית, הָיוּ אֵינֶם בְּנֵי תּוֹרָה,
 כַּאֲשֶׁר נִדְלְדְלוּ מִן הַצְּרוּת וְהַגְּזִירוֹת וְהַגְּזִירוֹשׁ,
 וְאֶחָד יִתְעוֹרֵר בָּהֶם רוּחַ אֶל-קֵי הַשׁוֹאֵף בִּם
 לְהַשִּׁיבֵם לְמִקּוֹר חוּצָבוֹ מִחֲצַבֵּת קִדְשָׁם, יִלְמְדוּ,
 יִרְבִּיצוּ תּוֹרָה, יַעֲשׂוּ נִפְלְאוֹת, עַד כִּי יַעֲמֹד קֶרֶן
 הַתּוֹרָה עַל רוֹמוֹ וְשִׂאוֹ, הֲלֹא אֵין בִּיד הַדּוֹר
 לְחוֹסִיף מֵה, לַהֲתַגְדֵּר נֶגֶד אֲבוֹתָם! מֵה יַעֲשֶׂה

16
17
18
19
20
21
22
23
24

הַפֶּץ הָאֵדָם הַעֲשׂוּי לַהֲתַגְדֵּר וּלְחַדֵּשׁ ²⁵ ! יִבְקֹר
 בְּרַעֲיוֹן כּוֹזֵב אֶת אֲשֶׁר הַנְּחִילוֹ אֲבוֹתֵינוּ יִשְׁעַר
 חֲדָשׁוֹת בְּשִׁכּוּחַ מֵה הָיָה לְאוֹמָתוֹ בְּהַתְּנַדְדוֹ בֵּינָם
 הַתְּלַאוֹת וְהָיָה מֵה. עוֹד מַעַט יִשׁוּב לְאִמֵּר "שִׁקֵּר
 נִחְלוֹ אֲבוֹתֵינוּ", וְהִיִּשְׂרָאֵלִי בְּכָלִי יִשְׁכַּח מִחֲצַבְתּוֹ
 וְיִחָשֵׁב לְאוֹרֵת רַעֲנָן, יַעֲזוּב לִימּוּדֵי דָתוֹ, לְלַמּוֹד
 לְשׁוֹנוֹת לֹא לוֹ, יִלְיָף מִקְלַקְלָתָא וְלֹא יִלְיָף
 מִתְּקָנָא ²⁶, יִחָשׁוּב כִּי בְרַלִּין הִיא יְרוּשָׁלַיִם,
 אֶסְמְקוּלְקַלִּים שְׁבָהֶם עֲשִׂיתִם כְּמִתּוֹקְנִים לֹא
 עֲשִׂיתִם ²⁷. "וְאֵל תִּשְׁמַח יִשְׂרָאֵל אֵל גִּיל בְּעַמִּים"
 (הוֹשֵׁעַ ט, א). אוֹ יִבּוֹא רוּחַ סוֹעָה וְסַעַר, יַעֲבֹר
 אוֹתוֹ מִגְּזוֹ יִנְחֲתוּ לְגוֹי מִרְחוֹק אֲשֶׁר לֹא לְמַד
 לְעוֹנֵנוּ, יִדַּע כִּי הוּא גֵר, לְשׁוֹנוֹ שֶׁפֶת קִדְשָׁנוּ,
 וְלְשׁוֹנוֹת זָרִים כְּלָבוֹשׁ יִחְלוֹף, וּמִחֲצַבְתּוֹ הוּא גֹזַע
 יִשְׂרָאֵל, וְתִנְחַמְוֵנוּ נִיחּוּמֵי נְבִיאֵי ה', אֲשֶׁר נִיבְאוּ
 עַל גֹּזַע יִשְׂרָאֵל בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים. וְבְּטִלְטוּלוֹ יִשְׁכַּח
 תְּנַחְתּוֹ, עֲמִיקָה וּפְלִפּוּלָה, וְשֶׁם יִנּוּחַ מַעַט, יִתְעוֹרֵר
 בְּרַגְשׁ קוֹדֵשׁ, וּבְנֵי יוֹסִיפוּ אוֹמֵץ, וּבְחֹרֵי יַעֲשׂוּ

25
26
27

זֶה לְדַעֲתִי בִּיאוֹר הַגְּמָרָא רִישׁ פְּסָחִים: וְכֹאזֵר
 בּוֹקֵר בְּעוֹלָם הַזֶּה יוֹרַח שֶׁמֶשׁ לְצַדִּיקִים לְעַתִּיד
 לְבָא, אֲשֶׁר רִש"י וְר"ת נִדְחָקוּ בֵּה ²⁸. וְלִפִּי זֶה
 כִּי פִירוּשָׁה, דְּכִמּוֹ דְּאִילַת הַשַּׁחַר שֶׁהוּא קוֹפֵץ
 כְּאִיל, וּמִרְגַע לְרַגַע יִפּוֹל אוֹר יוֹתֵר בְּהִיר וְיִישׁ
 הוֹסֵפָה בְּהָאוֹר, כֵּן יוֹרַח שֶׁמֶשׁ לְצַדִּיקִים לְעַתִּיד
 לְבָא. שׁוֹרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה עַל אוֹפֵן אֶחָד,
 מֵה שְׂאִין כֵּן לְעַתִּיד לְבָא הָיָה תְּמִיד הוֹפְעָה
 חֲדָשָׁה וְהַשְּׁגוֹת גְּדוֹלוֹת מִרְגַע לְרַגַע, בְּמֵה שֶׁנִּדְעוּ
 מֵה שֶׁלֹּא יִדְעוּ בִּידְעֵת הַשְּׁוִי"ת, וְיִתּוֹסֵף לָהֶם
 הוֹסֵפָה וְהָאֵרָה בְּכַבּוּדוֹ יִתְבַרֵךְ מַעַת לַעַת, וְכִמּוֹ
 שֶׁאִמֵּר (תְּהִלִּים פד, ח) "יִלְכּוּ מִחִיל אֵל חִיל",
 שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְתַלְמִיד חֲכָם מְנוּחָה בְּעוֹלָם הַבָּא,
 כִּי שִׁקִּיּוֹ רְצִים בְּהַשְּׁגָה וּבְהָאֵרַת אוֹר אֶל-קֵי
 בְּלֵי הַפֶּסֶק. וְזֶה הַפֶּרֶט יִהְיֶה כֹּאזֵר בּוֹקֵר, שֶׁהַדְּמִיוֹן
 הוּא בְּהוֹסֵפֵת הָאוֹר וּמְרוֹצָתוֹ הַמִּתְגַּדְּלֵת מִרְגַע
 לְרַגַע וְאֵינוֹ עוֹמֵד עַל תְּכוּנָה אַחַת. בְּנִיגָה זֶה!

28
29
30
31
32

14

סע

8